

पर्यटन व्यवसायमा महिला र यसले समाजमा पारेको प्रभाव : नवलपरासी
जिल्ला कावासोती नगरपालिका १५ को एक समाजशास्त्रिय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र विभाग अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको
आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिको लागि
प्रस्तुत गरिएको
शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता:
मदनप्रसाद अधिकारी
कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस
कावासोती-२ नवलपरासी
परीक्षा क्रमाङ्क: २९९०००४/०७०
त्रि. वि. दर्ता नं. : १४३०९-८८

२०१८

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र विभाग अर्न्तगत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्न समाजशास्त्र विभागका छात्र श्री मदनप्रसाद अधिकारीले पर्यटन व्यवसायमा महिला र यसले समाजमा पारेको प्रभाव : नवलपरासी जिल्ला कावासोती नगरपालिका १५ को एक समाजशास्त्रिय अध्ययन विषयको शोधपत्र मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा तयारपार्नु भएको हो । उक्त कार्यप्रति म सन्तुष्ट छु तसर्थ यस शोधपत्रलाई अन्तिम मुल्यांकनकालागि मुल्याङ्कन समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

.....

गुरुप्रसाद सुवेदी

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नाकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको निम्ति आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस, समाजशास्त्र विभागका छात्र श्री मदनप्रसाद अधिकारीले पर्यटन व्यवसायमा महिला र यसले समाजमा पारेको प्रभाव: नवलपरासी जिल्ला कावासोती नगरपालिका १५ को एक समाजशास्त्रिय अध्ययन विषयक शोधपत्र उपाधी प्राप्तिका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्यांकन समिति:

हस्ताक्षर

१. भववहादुर सुनार

.....

(विभागीय प्रमुख)

२. श्री लिलवहादुर भन्डारी

शहिद स्मारक कलेज, चितवन

(बाह्य परिक्षक)

३. गुरुप्रसाद सुवेदी

.....

(शोध निर्देशक)

कृतज्ञताज्ञापन

विगत लामो समय देखि नेपाली अर्थतन्त्रमा पर्यटन व्यवसाय र यसबाट प्राप्त हुने ज्यालाले महत्वपूर्ण स्थान ओगटेको पाइन्छ । पहिले भन्दा अहिलेका वर्षहरुमा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुको चहलपहल बढ्दो क्रममा रहेको छ भने विस्तारै महिलालाई पनि घुमफिर र मनोरञ्जन गर्ने अवसर मिल्दै गएको पाइन्छ । यो व्यवसायले दिर्घकालमा सामाजिक तथा सास्कृतिक पक्षहरुमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने भएपनि अहिले नेपालको सन्दर्भमा अर्थतन्त्र सुदृढीकरणको प्रमुख माध्यम बनेको छ । राम्रो आर्थिक उर्पाजनको विकल्पको खोजीमा यो व्यवसायमा महिलाहरु लागेका छन् । महिलाहरु आफ्नै खुट्टामा उभिने र आफ्नै परिश्रममा बाच्ने चाहना बढ्दै गएको पाइन्छ । विविध सामाजिक, सास्कृतिक, धार्मिक र नैतिक सवालहरुलाई चुनौती दिँदै महिलाहरु पर्यटन व्यवसाय संलग्न हुँदै आएका छन् । पर्यटन व्यवसाय संलग्न कतिपय महिलाहरुले आफ्नो आर्थिक स्थिति सुधार्न सफल भएका छन् भने कतिपय महिलाहरु नराम्रा काममा फसि दुखद क्षणहरु र शारिरीक यातना समेत भोग्नुपरेको छ ।

यो अध्ययन समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि तयार पारीएको हो । पर्यटन व्यवसायमा संलग्न महिलाहरुको अवस्था के कस्तो रहेछ, उनिहरुले के कस्ता समस्याहरु भोग्नु परेको छ भन्ने जस्ता जिज्ञासाहरु मेटाउने प्रयास स्वरुप मैले यो शिर्षक छानि शोधपत्र तयार गरेको छु । अध्ययनको क्रममा सल्लाह सुझावको लागी सहयोग पुऱ्याईदिनुहुने क्याम्पस प्रमुख एवं शोध निर्देशक आदरणीय गुरु गुरुप्रसाद सुवेदी प्रति आभारी छु । त्यसैगरी समाजशास्त्र विभागका सहायक प्रध्यापक श्री विदुर पराजुली एवं समस्त प्रध्यापक, कर्मचारीहरु प्रतिपनि धन्यवाद नदिईरहन सकिदैन । साथै मेरो समकालीन साथीहरुको अमुल्य सहयोगको लागी विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु । अन्त्यमा यस अध्ययनको सिलसिलामा उत्तरदाताको रुपमा सम्मिलित अमलटारी, वाघखोर तथा शेरगञ्ज क्षेत्रका यो व्यवसायमा संलग्न सम्पूर्ण दिदीबहिनी दाजुभाईहरुको विशेष सहयोगको लागी भित्रि हृदयदेखी आभार व्यक्त गर्दछु ।

मदनप्रसाद अधिकारी

कावासोती २

विषय सूची	पेज नं.
शिफारिस पत्र	i
स्वीकृति पत्र	ii
कृतज्ञता ज्ञापन	iii
विषय सूची	iv
तालिका सूची	vi
अध्याय एक	१-७
१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	४
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	६
१.४ अध्ययनको महत्व	७
१.५ अध्ययनका संगठन	७
अध्याय - दुई	८-१८
सन्दर्भ साहित्यको समीक्षा	८
२.१ सैद्धान्तिक समीक्षा	८
२.२ पूर्वअध्ययनको समीक्षा	१३
२.३ अवधारणगत ढाँचा	१७
अध्याय - तीन	१९-२३
अनुसन्धानविधि	१९
३.१ अनुसन्धान ढाँचा	१९
३.२ अध्ययन क्षेत्रको छनोट र यसको औचित्य	१९
३.३ समग्रता र नमुना छनोट	२०
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोतहरु	२१
३.५ तथ्याङ्कको संकलनतथाविधिहरु	२१
३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण	२२
३.७ अध्ययनको सिमाहरु	२२

अध्याय चार	२४-३७
उत्तरदाताको सामाजिक आर्थिक पृष्ठभूमि	२४
४.१ उत्तरदाताको सामाजिक आर्थिक पृष्ठभूमि	२४
४.१.१ परिवारको प्रकार	२४
४.१.२ जातिय विवरण	२५
४.१.३ उमेरको आधारमा उत्तरदाता	२६
४.१.४ शैक्षिक अवस्था	२६
४.१.५ धर्मगत आधारमा उत्तरदाता	२७
४.२ पर्यटन व्यवसायमा लगेका महिलाको आर्थिक अवस्था	२८
४.२.१ परिवारिक आय	२८
४.२.२ मासिक आय	२९
४.२.३ मासिक वचत	३०
४.२.४ कमाई बाट प्राप्त हुने सहयोग	३१
४.२.५ पेशा प्रतिको सन्तुष्टि	३२
४.२.६ जीवन स्तर परिवर्तन संबन्धि धारणा	३३
४.२.७ लैङ्गिक भेदभाव	३४
४.२.८ सेवा अवधि	३५
४.२.९ दैनिक कार्य समय	३६
४.२.१० अतिरिक्त कार्य समयको सुविधा	३६
अध्याय - पाँच	३८-४१
सारांश र निस्कर्षहरु	३८
५.१ सारांश	३८
५.२ निस्कर्ष	४१
सन्दर्भग्रन्थ सूची	४२
अन्तर्वार्ता अनुसुची	४४
मुख्य जानिफकार व्यक्ति संगको अन्तरवार्ता सुची	४८

तालिका सूची

तालिका नं.१ परिवारको प्रकार	२४
तालिका नं. २ जातियविवर	२५
तालिका नं ३ उमेरको आधारमा उत्तरदाता	२६
तालिका नं.४ शैक्षिक अवस्था	२७
तालिका नं.५ धर्मगत आधारमा उत्तरदाता	२८
तालिका नं. ६ पर्यटन व्यवसायमा लगेका महिलाको आर्थिक अवस्था	२९
तालिका नं.७ परिवारिक आय	३०
तालिका नं.८ मासिक आय	३१
तालिका नं.९ मासिक बचत	३२
तालिका नं.१० कमाई वाट प्राप्त हुने सहयोग	३३
तालिका नं.११ पेशा प्रतिको सन्तुष्टि	३३
तालिका नं.१२ जीवन स्तर परिवर्तन संबन्धि धारणा	३४
तालिका नं.१३ लैङ्गिक भेदभाव	३५
तालिका नं.१४ सेवाअवधि	३६
तालिका नं.११ दैनिक कार्य समय	३७
चीत्र सुचि नं १ अतिरिक्त कार्य समयको सुविधा	३८